

УДК 316.35

«ІСТОРІЯ РУСІВ»: СТВЕРДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ

Михайло Скринник

*Український державний лісотехнічний університет, вул. Ген. Чупринки, 103,
м. Львів, 79057, Україна, maskrynya@ukr.net*

Розглянуто «Історію Русів» як національну метаоповідь. У цьому вимірі твір для українців постає основою національної самоідентифікації. Жанр героїчного літописного епосу зумовлює сприймання тексту через вчуттєвлення в ієрархізовану систему національних цінностей. Методологічне застосування принципу «Ordo amoris» М. Шелера дає змогу розглядати твір в емоційно-ціннісному аспекті.

Ключові слова: метанаратив, національна самоідентифікація, абсолютне минуле, сарматський міф, цінності.

Коли «Історію Русів» аналізують з погляду достовірності описаних подій, документів, фактів, то роблять висновок, що це «історичний фальсифікат». Такі погляди наявні, зокрема, у працях російських дослідників 90-х років ХХ ст: «Походження українського сепаратизму» Н. Ульянова та колективній роботі «Український сепаратизм у Росії: Ідеологія національного розколу». Натомість українські науковці, крім відповідності тексту історичним фактам, вивчають авторство, жанр, історизм, час написання, проблематику, соціально-політичні ідеї, місце в українській культурі.

«Історію Русів» досліджували М. Грушевський, С. Єфремов, Д. Чижевський, М. Возняк, Є. Маланюк, О. Оглоблін, Д. Дорошенко, Н. Полонська-Василенко, у пострадянській Україні – В. Шевчук, Я. Дзира, О. Мишанич, О. Мішуков та інші. Учені погоджуються, що твір не відповідає вимогам наукової історіографії, і пропонують власні версії причин цього. О. Мішуков зазначає: «Аматорство, нефаховість були причинами ігнорування матеріальними пам'ятками як історичним джерелом» [6, с. 8]. С. Єфремов, Д. Дорошенко кваліфікують цей текст як «політичний памфлет», стверджуючи, що він є вираженням спротиву глобальній русифікації України. Суто літературним твором, що вирізняється художньо написаними історичними оповідями та яскравими колоритними образами, вважає «Історію Русів» О. Мишанич.

Пропонуємо розглянути цей твір у тій площині, де неістотними є ступінь правдивості історичних фактів, подій, документів чи сукупність художньо-публіцистичних засобів, що дають змогу кваліфікувати текст як політичний памфлет. На нашу думку, твір написано з набагато вагомішою метою, ніж політичний памфлет чи звичайна літописна оповідь. «Історію Русів» створено в історичний час, коли Україну під назвою «Малоросія» сприймали як провінцію Російської ім-

перії. У 80-х роках XVIII ст. ліквідовано українську аристократію, що існувала здебільшого у формі об'єднання „Значне військове товариство”, яке складалося переважно з колишнього реєстрового козацтва та української шляхти. З ласки імперії частина аристократії набула статусу малоросійського дворянства, однак у свідомості українського (малоросійського) панства збереглася ностальгія за колишніми вольностями, становими правами та привілеями, а головне за Козаччиною, яка видавалася тепер славним минулим колись героїчного народу. Це, на нашу думку, і спонукало автора оповісти історію забутої Європою нації як *святу правду* і цим сколихнути, збудити духовну еліту й спонукати її розбудити народ як націю та змусити її повірити у своє особливе призначення і місце в історії.

Згідно з твердженням С. Єфремова, ця праця стала „на довгий час ніби програмовим виразом тих вільнолюбних традицій, що жили серед українського панства ще довго по тому, як Україна втратила всяку самостійність” [2, с. 249]. За задумом автора, це мав бути такий твір, який українська еліта сприйняла б як своєрідний об'яв, що прирікає на віру в себе, на фатальну причетність до минулого своєї нації. Щоб таке минуле сприймали як теперішнє і майбутнє народу водночас, потрібно було змусити читача не просто до розуміння, а до **вчуттєвлення** в історичні події, в такі стійнощі, що поєднують усіх і кожного в одну цілість, одну історію і культуру з притаманною їм укоріненістю в сиву давнину.

В основі самосвідомості кожної нації обов'язково є певний метатекст – як сума оповідей, що поєднують сучасників із праминулим; вони необхідні нації для її самоідентифікації. І не має значення, чи історичні джерела – автентичні, чи це міф, який витворили провідники нації. Позаяк для Європи XVIII ст. характерне пробудження націй, то наявність текстів про історію власного народу та його природну давність як історичність (що засвідчує незаперечне право нації на існування) надзвичайно хвилювало тогочасну українську (під назвою „малоросійська”) еліту. Тим паче, що віру в майбутнє поновлення державності Руси-України та колишніх станових прав і вольностей міг дати лише твір зі статусом метаоповіді, великої національної оповіді, яка дала б змогу співвідносити з нею (так само, як з істиною, яку містить науковий метанаратив) **справедливість** усіх майбутніх соціально-політичних подій. Пряме призначення цього метанаративу – стати основою національної самоідентифікації. Як засвідчує текст, його автор усвідомлював складність такого завдання. Враховуючи те, як твір вплинув на українську аристократію першої половини XIX століття, можна стверджувати, що це був геніальний задум, який вдався сповна.

Головна проблема, що постала перед автором, – віднайти спосіб, який би дав змогу надати творові усіх необхідних рис метаоповіді. Основу українського метанаративу автор побачив у народній епічній традиції, яка виражає матрицю сприймання і ставлення народу до світу. Це сприяло написанню твору у формі „героїчного літописного епосу”, як зауважив дослідник О. Мишанич. Форма літопису є класичною для Руси-України. Це однаково стосується як Княжої доби, так і Гетьманщини. Оповідь у творі ведуть ніби два суб'єкти – автор і головний герой літописного епосу. Якщо в добу Постмодерну, на думку Жана-Франсуа Ліотара,

велика метаоповідь перестає бути основою самоідентифікації членів спільноти і „розсипається” на малі метаоповіді (хоча глобалізм посутньо є своєрідним гігантартивом), то в „Історії Русів” (що характерно для доби Модерну) малі оповіді, а це також оповідь автора, є елементами великої, їх висловлюють „епізодично у формі промов” герої [5, с. 156] або ж у безособовій формі висловлює автор. Малий наратив є лише фрагментом великого, бо насправді всі суб’єкти оповіді є лише знаряддям ВЕЛИКОЇ ОПОВІДІ, адже епос як оповідь не передбачає авторства, він відсторонений від особи оповідача. Тому „Історія Русів” як метанаратив не потребує авторства. На цьому особливо наголошує оповідач, стверджуючи, що ця історія „ведена з давніх літ у катедральному Могильовському монастирі тямущими людьми, що дізнання про потрібні відомости брали в учених мужів Київської Академії”, також узята зі нотаток та паперів гетьмана Зіновія Хмельницького та з журналів достопам’ятностей і діянь національних [3, с. II]. Отже, автор підкреслює, що історія не є його *приватною* справою (як вважає, наприклад, дослідник О. Мішуков), він лише *передає* вже *передане* слово. Віра в слово є складовою християнського світобачення, яке сповідує автор „Історії Русів”, і водночас СВІДЧЕННЯМ історичності національної культури, частиною якої є епос.

Підвалиною всякого епічного життєбачення є абсолютне минуле. Як зазначає М. Бахтін, „епічне абсолютне минуле є єдиним джерелом і початком усього доброго і для прийдешніх часів” [1, с. 206]. Таким міфом став популярний у середині польської та української еліти XVI-XVII ст. сарматський міф. „Історія Русів” не вибудовує міфу щодо спадкоємності Русі-України від прадавної Роксоланії-Сарматії, а бере його, вже витвореного як святу Правду, за вихідний принцип великої історичної оповіді про рідну землю та її народ. Раціоналізація міфу торкається як єдності земель, де мешкають етнічні русини-українці, так і ставлення до народів-сусідів, зокрема польського. Автор історичної оповіді одну за одною перераховує „землі і провінції Сарматські, альбо Козацькі, наші Руські, од Подоля, Волиня і Волох посполу аж до самого Вільня і Смоленська” [3, с. 69]. Ці топоніми символізують спорідненість народу зі сарматськими войовниками. Оповідач не заперечує такої причетності і народу польського, навпаки, наголошує на походженні його „від нас, Савроматів і Русів” і в цьому вбачає *єдинокровність* обох народів. Але згодом прагнення поляків до „неситої слави” і „багатства душевредного” спричинили відмову від визнання „єдинокровної братії своєї” народу козацького, „надавши йому ганебних титулів хлопа і Схизматика”. У результаті „інший” як „єдинокровний” для поляків постав „хлопами” і „схизматиками”, а для українців „інший” як поляк став „зрадливим”, „безчесним”, здатним „на всілякого роду тиранства” народом. І там, і там „інший” набув характеристик „чужого” як ворожого.

Для епічного життєбачення характерне ціннісно-часове ставлення до людей, подій, речей. Воно виключає підхід із позиції істини, не враховує пізнання. Цінним (а отже – й справедливим) є те, що *передане* як спадщина через *слово*, посутньо спадщина – це історична пам’ять. Для народу абсолютно минулим, тобто абсолютно цінним є „найперший”, той, хто започаткував цей *на-рід*. Якщо для то-

темічного стану свідомості абсолютним є тотем, від якого зійшла життєдайна сила на плем'я, то з погляду історичного стану життєва енергія зійшла на народ від найпершого. Для історичного стану найзначущішою стає укоріненість у праісторію, пов'язаність із „абсолютно першим”, від якого народ узяв усі свої позитивні риси. Віра в „абсолютно першого” – це посутньо спосіб вираження віри в колективну силу „ми”. Народ козацький або руський своїми коренями, стверджує „Історія Русів”, сягає племені Яфета, Носового сина, свій Початок веде від князя Роса, внука Яфета. А називали цей народ роксоланами або росами. Це *пере-дання*, згідно з книгою, йде від Нестора Печерського, „його послідовників і попередників”. Тому справжність передання не підлягає жодному сумніву.

Як усе русько-українське письменство зазнало потужних чужих впливів, а особливо візантійського (С. Єфремов), так і на образ руської історії вплинула інша культура, зокрема польська. Однак фактом є те, що, існуючи в іншій етнічно-культурній і політичній спільноті, руська „родова еліта” (Н. Яковенко) передовсім дбала про свою руську самоідентичність, основою якої є власні історичні корені. З огляду на це в тих умовах не було настільки важливо, чи історичні матеріали, джерела опубліковано польською, руською мовами, а чи латиною. Щоправда, дослідник О. Толочко дотримується думки, що правдивий „образ” руської історії має базуватися на руськомовних джерелах [7].

Згідно з оповіддю, є ще інші, не руські народи слов'янські: наприклад, народ, названий, за князем Мосохом, „московітами, або мосхами”. Книга наголошує на цих відмінностях, підкреслюючи інакшість народу московського від народу руського. При цьому „інакший” поки ще не має характеристик „чужого” як ворожого. „Інакші” можуть мати споріднені особливості (руські, поляки і московіти є слов'янами), риси, що вказують на близькість „ми” і „вони” (московіти – єдиновірці, бо православні) або на зрідненість „ми” і „вони” (поляки – „єдинокровні”, бо вийшли від одного з нами сарматського кореня).

Відомості про початки народу руського передано через авторитетне *слово*, до якого належить ставитися благочестиво. Воно не надається до жодного наукового аналізу. Засвідчивши праісторичність народу, книга покликається на праоснову українського козацтва як лицарства руського. Його витoki вона також пов'язує звойовничим сарматським, слов'янським плем'ям, що нібито жило з набігів на сусідів і мало назву „козари”. Позаяк козари вели війни часто в союзі з греками, то й назва „козаки” пішла від греків, а саме від їхнього царя Константина Мономаха, який перейменував козар на козаків. Тут книга також покликається на *слово* знаного у світі царя, авторитет якого безсумнівний. Важливо, що часова й ціннісна характеристика козаків, їхньої доблесті, героїчних подійнерозривно злиті в єдине ціле, так само, як часові та ціннісні характеристики „злиті і в прадавніх семантичних пластах мови” [1, с. 207]. Так, козаки завжди *конні* воїновники, народжені „для війни й оборони вітчизни”, із *власною зброєю*. Їм притаманні успадковані від „найпершого” всі його якості, і лише позитивні. Тому козаки воївничі, хоробрі, мужні, витривалі, справедливі, а отже – шляхетні за природою.

Згідно з епосом, позаяк праминуле народу, князів, козацтва сховано навіки від часів наступних, то його можна донести до них лише в формі передання. Літописний епос як засіб передання спадщини обов'язково „фактологічний”, його особливістю є те, що він предистенує вірування у свідчення, що їх посутньо сприймають як факти. Вони не потребують жодної верифікації. Ця своєрідна фактологічність є сталою, незмінно позачасовою. Факти – це передання з минулих часів, вони є свідченням причетності національних достойників, їхніх чинів та вчинків до героїки минулих подій. Вчуттєвлення в подію є акцією проникнення в субстанцію народу, а це не що інше, як фіксація причетності до „першого”, що для раціонального пізнання аналогічне проникненню в сутність за допомогою рефлексивного мислення. Найзатнішими князями русів, „за Історіями”, тобто за малими наративами чи переданнями, були Каган та його послідовники. Далі йде характеристика доблесті Кагана, у формі перерахування визначних дій, що становлять „тіло” історичних *по-дій*: „воював Грецію і взяв в облогу флотилією своєю та сухопутним військом столичне місто Константинополь” [3, с. 3]. І так охарактеризовано героїчними подвигами чи великим ділом кожного з князів: Кий (заснував Київ), Дір і Аскольд (розбили наголову ворожі війська над рікою Осколом), Ігор (побив Аскольда і Діра), Святослав (підкорив болгар задунайських), Володимир (охрестив Русь).

Якщо дії є „тілом” *по-дій*, то події, історії, легенди становлять у творі життєву матерію, що живить емоційною енергією Великий Образ „самоідентичності нації”, змістом якого є „золоті часи” далекого минулого. Але підкреслюємо, що жодна з подій, історій не містить авторської оцінки, бо вони є загальнозначущими самі собою, тому що виходять з *переданого* слова. Метаповідь не має авторського Я, тобто її не сприймають як твір „іншого”, відмінного від того, до кого він спрямований. У ньому кожен „інший” – це кожен з „ми”, а ми всі причетні до „першого”, адже найкращі наступники першого (а „вони” – це „ми”) своїми подвигами, справами вже засвідчили причетність до нього, до Роса, внука Яфетового. У цьому – фактичність спадщини, що виявляється як традиція або неписана історія Русі-України, де домінують звитяжність, хоробрість „Верховних начальників”, непереможність, міць і потуга війська, невіддільність народу. Ця фактичність завжди в епосі часово статична. До речі, на часову особливість у творі звертає також увагу О. Мишанич: „Час у літописі – категорія статична” [5, с. 183]. Історична подія є „теперішньою в минулому”. Як і належить епічному твору, в „Історії Русів” героїчні *по-дії*, вчинки наступників перераховано з єдиною метою: долучити їх до великих зачинателів і цим засвідчити сталу велич цих перших, яка існує і в нас, їхніх продовжувачів. Вони, перші, є нашою істотністю й цінністю для всіх наступних часів, святістю і смыслом існування теперішніх поколінь, а отже – матрицею здійснення традиції в народі, завжди є сучасністю для майбутнього. Саме причетність до минулого в *емоційно-ціннісному* вимірі сприймається як сила, що позначена лексемою „ми”, як життєдайний дух народу.

Найвища цінність, яку виражає знатний предок і яка пов'язує нас із ним, – це його, а отже – наша (народу) самотність, інакшість у формі самоті. Її надав

Творець, він освятив її своїм іменем і вона є недоторканою. Збереження самобутності є відданістю Творцю, а історія кожного народу є історією способів, якими він (народ) стверджує в собі Бога і себе як його неповторне твориво. Адже „всі народи, що живуть у цілому світі, завжди захищали, й захищатимуть вічно, буття своє, свободу і власність” [3, с. 62]. Згідно з „Історією Русів”, інакшість народу козацького в тому, що його віддано на випробовування історією, і тому на нього послано різні напасти, негаразди та згуби: „Сія страна, как бы созданная или осужденная для руин... обагрена и напоена кровію челоувческою и покрыта пепломъ” [3, с. I]. Вона потерпає як від навали чужинців, наскоків і січей сусідніх народів, так і від постійних міжусобиць. Але народ гідно й мужньо витримує всі наслані на нього біди, про це свідчить, стверджує автор, „Історії Грецькі, Римські та інші іноземні”, тобто покликається на передане СЛОВО. Воно засвідчує, що цей народ ніколи не відступав від Бога, бо завжди прагнув усіма можливими засобами обстоювати надане йому Богом природне право на самобутність, тому що „всіляке творіння має право боронити буття своє, власність і свободу” [3, с. III]. Буття народу, його власність і свобода початково надано народові і є *недоторканими святинями*, вони – основа всякої соціальної справедливості. Право на них може перебрати хіба що народ хоробріший, вдатливіший, войовничіший за народ козацький. Але, згідно з книгою, як це й належить героїчному епосові, не було в історії такого народу, який би завоював народ руський – козацький, позбавивши його свободи та власності. Були часи, коли, наприклад, унаслідок татарської навали народ цієї країни підпав під зверхність татар. У ті тяжкі часи руські князі „подвигнули Литовського володаря князя Гедиміна визволити їхню землю” [3, с. 5]. Цим книга підкреслює подвижництво князів-державників України-Руси, які, злучивши свою державу з державою Литовською, не лише зберегли недоторканими права та звичаї руські, а й сприяли їхньому запровадженню на всіх землях литовських „разом з письмемі або грамотою Руською”. Щоправда, О. Толочко в згадуваній статті схиляється до думки, що вже в XVI ст. українські землі втратили традиції, що сформувалися в Київській Русі, а тому ми не можемо стверджувати ні про їхню „руськість”, ні про „українськість”, бо XVI ст. „не залишило нам артикульованої історичної рефлексії”, тобто текстів, тоді як те, який „текст” читає та чи та культура, надовго зберігає її обличчя. Усе ж якщо розуміти текст як означення всякого досвіду (Ж. Ліотар), то й саму свідомість належить трактувати як специфічний текст. Саме свідомість руської „родової шляхти” змогла зберегти традиції, які своє текстуальне вираження знайшли у XIV-XVI ст. у Литовсько-Руському праві (і мова також) – у Литовському статуті. І ті військові хоругви, з якими руські загони у складі війська Великого князівства Литовського впродовж XV-XVI ст. ходили в бій, є також своєрідними „текстами”, що виражали військово-політичні традиції Русі. На соціально-політичній та адміністративно-культурній рівності народів, які входили до Великого князівства Литовського, наголошують також сучасні російські дослідники. У ньому „українсько-білоруські землі зберігали свій адміністративно-правовий статус і княжі династії з часів Давньої Русі” [4, с. 61]. „Історія Русів”, як і належить героїчному епосові, повторює тему самодостатності Малоросії як єди-

ної і прямої спадкоємниці Русі, наголошуючи, що цей народ був від віків вільний, ні від кого не залежний і ніким не завойований: „Малоросія під давньою назвою Русі” 1386 року об’єдналася „разом із Литвою в Королівство Польське на трактах і умовах” під назвою „Пакта Конвента”, основна засада якого „полягала в сих пропам’ятних словах: „Приймаємо і з’єднуємо, яко рівних до рівних і вільних до вільних... За тогочасною урядовою формулою встановлені в трьох цих націях три рівні Гетьмани...” [3, с. 7].

Стверджуючи рівність народів, книга вживає поняття „нація”, що з’явилося в європейському науково-публіцистичному обігові XVIII ст., для підкреслення внутрішньої структурованості української спільноти та її органічної соціальної цілості. Щоб таке об’єднання людей, як нація, було спільнотою, де індивіди поєднані тісними й сталими зв’язками, передумовою цього має бути поклоніння й пошанування „божистої”, вищої цінності. Вона завжди залишається *абсолютною*, неподільною, попри те, що її засвоюють різні люди. Сутність спрямованості святої цінності саме в тому, що вона об’єднує, пов’язує всіх у єдину цілість.

Конституювання європейських народів як націй спирається саме на такі вищі вартості, які дають змогу надавати народам характеристики, що походять від *святої* цінності, а нею передовсім є богообраність народу. Ця риса народу в духовній культурі доби Романтизму виявляється як ідея месіанства.

Методологічне застосування принципу емоційного апріорі М. Шелера (початки якого наявні у філософських ученнях Г. Сковороди та П. Юркевича) дає змогу, аналізуючи соціософську концепцію „Історії Русів”, розглядати цей твір у площині світу цінностей, наявних у цій оповіді, та ціннісних уподобань українського народу, що з позиції „Історії Русів” є вираженням життєбачення нації та її світоглядних і життєвих орієнтирів. Ціннісні уподобання, соціальні та моральні норми, взірці поведінки та діяльності дають змогу розглянути процес національної самоідентифікації не лише в цілераціональній площині, а й в емоційно-ціннісній.

Автор твору, пишучи історію козацького (руського) народу як його Долю, як життєвий шлях, яким його наділив Бог, шукає таку межову цінність, яка визначала б весь його (народу) історичний поступ, тобто мала здатність-існувати-крізь-час. *Ordo amoris* народу, за М. Шелером, виявляється у виборі саме цих, а не інших предметів, подій, людей. Структура ціннісних уподобань народу визначає собою життєву лінію уподобань, тобто надану йому міру життя, яка становить його життєве призначення чи долю. Кожен акт вибору постає як визначений долею, але вибір аж ніяк не визначає долю. Власне життєве призначення індивіда, за Шелером, є самістю, яка „не виключає, а, навпаки, включає в себе взаємну *солідарність відповідальності* в провині й заслугах з боку моральних суб’єктів” [8, с. 348]. У пошуках вищих вартостей народу автору „Історії Русів” допомагає саме виклад твору в стилі героїчного літописного епосу, який передбачає вкоріненість в абсолютне минуле. Саме воно, як зазначено вище, і постає початком, що водночас є джерелом усього доброго для всіх наступних часів, тобто має *здатність-існувати-крізь-час* (М. Шелер). Таке життєбачення виключає цілераціональність та пошуки істини. У героїчному епосі як оповіді позитивно цінним, справедливим

є все, що *пере-дане* через *слово* як спадщина, посутньо спадщина – це історична пам'ять, яка бере свій відлік від початку. Тому автор розглядає свій твір як *велике пере-дання*, велику оповідь чи то *метаоповідь* про власний народ. Цим твір стверджує наративну самоідентичність народу. Вона детермінує через низку взаємодоповнювальних ідентифікацій особистісну ідентичність іншого (читача). Доповнювальні ідентифікації спрямовані на встановлення сутнісної тотожності між особистим „Я” читача, його самістю, яке є носієм національного, та етосом нації. Особливістю віднаходження ідентичності як самості іншим (читачем) є його власне переживання причетності до історичних подій, у яких виявний героїзм достойників народу, славетність, честь, справедливість, дух свободи тощо. Події є перманентними в тому аспекті, що кожного наступного періоду вже інші герої нації своїми вчинками, діями виражали одні й ті самі цінності як спадщину. Це означає, що спадщина триває безперервно і тому наявна як традиція. У тривалості спадщини є стале, незмінне, абсолютне, що виражає себе кожного наступного історичного періоду.

Тривалість спадщини, яка виявляється як ціннісна впорядкованість, чи порядок життєвого світу народу, ґрунтується на справедливості. Тлумачний словник української мови подає його як одне зі значень поняття „правда”. Саме цей зміст містить назва законів звичаєвого права „Руська Правда”. Ця правда як „право Руське”, зазначає „Історія Русів”, у Князівстві Литовському „в одну книгузіbrane, Статутом звану, перекладене опісля з Руської на мову Польську” [3, с. 6]. З оповіді „Історії Русів” про правові основи традиційного українського буття впливає, еманує у формі емоційно насичених сюжетів енергія національної ПРАВДИ, яка доводить до відання наступних поколінь, хто вони за своєю первісною природою та як, згідно з цією субстанцією, має бути влаштовано їхнє соціальне буття. Якщо раціоналістичний метанаратив має мету науковим шляхом довести істину, що протилежна фальші, то метаоповідь „Історії Русів” у формі „героїчного літописного епосу” має за мету донести ПРАВДУ через СЛОВО, що вміщує смисли, які засвідчує пам'ять, а тому Правда не потребує жодного доведення, вона абсолютна, вічна, неперебутня, тобто свята. Слово як пере-дання святої правди має завжди незгасну силу: байдуже, чи його передала пам'ять як легенду, чи як історичний факт, зафіксований літописцем, чи як народний переказ, а чи сумнівний, з позиції наукового підходу, юридичний документ. Правду в епосі осягають через убачання в процесі уподобання (М. Шелер) вищих цінностей. В епосі опозицією правді є КРИВДА. Через завдані народу та його достойникам кривди оголюється, стає ще ближчою, ріднішою донесена нащадкам правда.

„Історія Русів” як національна метаоповідь у раціонально-рефлексивному вимірі спрямована на легітимацію соціально-політичних взаємин, які спираються на **справедливість** та правду й сягають абсолютного минулого, та ствердження нелегітимності цих взаємин у наступних періодах української історії. На основі цього критерію легітимним є перебування України в складі Литовської держави. Так само легітимним є перебування України в складі Речі Посполитої, доки Польща дотримувалася трактатів і умов „Пакта Конвента”.

Стан війни між Польщею та Україною до крайнощів загострив опозицію „ми – вони”. Тепер у творі „ми” (лицарі з породи, родова шляхта) – справедливі, (стоїмо за правду), гонорові (дотримуємо даного слова, вірні укладеним угодам), „вони” – підступні (їхні слова й клятви пусті), зрадливі (не гребують жодними засобами, аби ввести іншого (не свого) в оману). Ці риси загострюють опозицію „я – інший” до протистояння, в якому інший є не просто чужий, а має всі ознаки ворожого, що містить зло. „Ми” як народ шляхетний є в опозиції до „інших” не як до „інакших”, а як до „чужих”, ворожих. Напруженість між „ми” і „вони” особливо актуалізується в добу Хмельниччини та Руїни. Так, у добу Руїни „вони”, а саме „московці”, є „єдиновірними” з українцями. Але цей *єдиновірний* народ набуває характеристики „народу неключимого”, що „лютістю перевершує дикунів”, а в ставленні „ми”, тобто народу руського (українського) до „вони”, „диких москвів” (Іван Домбровський) домінує, згідно з емоційним апріорі Шелера, відторгнення. кинення. Таке ставлення українців до північного сусіда засвідчують і західноєвропейські джерела: „Відраза, яку народ Малоросії почуває до народу Великоросії, така сильна, що її можна справедливо схарактеризувати, як національну ненависть. Від XVII століття, коли країну вперше приєднано до московського царства, ці почуття не зменшилися, а радше укріпилися...” (Kohl J. G.) [Цит. за: 6, с. 27]. Тому життєво пекучою проблемою для „ми” постає: як відкинутися від народу „нахального и готового на все обиды, грабленія и язвительныя укоризны” [3, с. 204]. Адже цей народ неправдами відібрав не лише державність, а й давню назву козацького народу: „Ибо известно, что прежде мы были то, что теперь Московцы: правительство, первенство и самое название Руси отъ насъ къ нимъ перешли” [3, с. 204]. Але цю проблему не вдалося розв’язати навіть такому талановитому політику, як Іван Мазепа.

В „історичному героїчному епосі”, як і в будь-якому метанаративі, кожен його факт завжди є ствердженням або запереченням, схваленням або осудженням події, явища, вчинку стосовно тієї межової підвалини, яку закладено в його основу, тим більше, якщо вона є вищою, чи то *святою* цінністю. Ця основа своїм ціннісним виміром зумовлює пізнавальну спрямованість наративу. Так, російська й радянська історіографія, витлумачуючи історію Росії та України, відштовхувалася від тверджень, які жодним чином не спираються на історичну науку, а є міфологемами: „Київ – колыска трьох братніх народів”; „Москва – третій Рим, а четвертому не бувати”, „Російський народ – старший (?) брат”. Тоді, відповідно, історичні події російської історії витлумачують у причетності до України Княжої доби, яку беруть за початок не української, а російської державності, а істинним християнством вважають суто московське. Отже, логіка викладу історичних подій в офіційній російській історіографії, як і в „Історії Русів”, закладена в міфі, узятому за її вихідний пункт. Тому з позиції „історичної науки” обидва виклади є рівноцінними в тому аспекті, що є *міфологізованими інтерпретаціями*. Можемо констатувати, що кожен народ в особі своїх духовних провідників за основу своєї історії завжди бере національний міф, який сприймає як свої „автентичні” витoki.

1. Бахтин Михайл. Епос и роман. – СПб.: Азбука, 2000. – 301 с.
2. Єфремов Сергій. Історія українського письменства. – Нью Йорк.: Б.в., 1991. – Т. 1. – 445 с.
3. Історія Русовъ или Малой Россіи. – М.: Б. в., 1846. – 262 с.
4. Липатов А. В. Великое княжество литовское: исторический феномен симбиоза этнических культур // Вопросы философии. – М., 2003. – №11. – С. 57 – 68.
5. Мишанич О. В. „Історія Русів”: історіографія, проблематика, поетика. – К.: Обереги, 1999. – 226 с.
6. Мішуков О. В. Європейський контекст „Історії Русів”. – Київ, Херсон: Айлант, 2001. – 340 с.
7. Толочко С. „Русь” очима „України” в пошуках самоідентифікації та континуїтету // Сучасність. – 1994. – № 1. С. – 111 – 117.
8. Шелер Макс. Ordo amoris // Шелер М. Избранные произведения. – М.: Гнозис, 1994. – 490 с.

«THE HISTORY OF RUSES»: CONFIRMATION OF THE NATIONAL SELF-IDENTITY

Mykhaylo Skrynnyk

*Ukrainian State University of Forestry and Wood Technology,
Gen. Chuprynky Str., 103, L'viv 79057, Ukraine, maskrynya@ukr.net*

This article considers «The History of Ruses» as an attempt of Ukrainian national meta-tale. The main purpose of the work is to substantiate the national self-identification. The genre of the heroic annalistic epos causes perception of the work through the feeling of the hierarchal system of national values. Methodological using of M.Sheler's «Ordo Amoris» principle makes it possible to investigate the work in the emotional-valuable measuring.

Key words: the meta-tale, national self-identification, absolute past, Sarmatian myth, values.

*Стаття надійшла до редколегії 15. 09. 2004
Прийнята до друку 23. 05. 2005*